

Eğitim ve Araştırma Hastaneleri

Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Dr. Namık Özbek
Ankara Atatürk Eğitim ve Araştırma
Hastanesi Başhekim

Öncelikle sağlık sistemimiz, Sağlık Bakanlığındaki hastaneler, hastanelere yüklenen görevler ve hastanede çalışanların bunları algılaması konusunu birkaç cümleyle belirtmek isterim. Türkiye’de 43 tanesi eğitim ve araştırma hastanesi olmak üzere, 934 adet Sağlık Bakanlığı hastanesi vardır. Sağlık Bakanlığı çıkarmış olduğu hiçbir yönetmelik, tüzük, yönerge ve genelgede eğitim ve araştırma hastanelerini ayrı tutmamış, sadece birkaç atama maddesinde değişiklik yapmıştır. Bunun dışında Sağlık Bakanlığının, hastanelerini yönetmek için çıkarmış olduğu bütün yönetmeliklerin, tüzüklerin hepsi, tüm hastanelerde uygulanmaktadır. Dolayısıyla uygulamada eğitim ve araştırma hastanelerinin genel hastanelerle bir farkı yoktur. Sorun buradan kaynaklanmaktadır.

Türkiye genelinde 2005 yılında poliklinik sayısı 180 milyon iken, bu rakam 2006 yılında 195 milyona çıkmıştır. Sağlık Bakanlığı, SSK Hastanelerini aldıktan sonra 934 hastanesiyle beraber bu hizmeti vermektedir ve poliklinik sayılarındaki artış ta bunun bir göstergesidir. 934 hastanenin içerisinde 43 hastanenin durumu nedir? Türkiye genelinde hastane doluluk oranı %57’dir. Ama eğitim ve araştırma hastaneleri, özellikle büyük merkezlerdeki eğitim ve araştırma hastanelerinde doluluk oranı %100’ün üzerindedir. Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi %108 ile çalışmaktadır. Numune Hastanesinin doluluk oranı da benzer rakamlardadır. Genel rakamlar içerisinde eğitim ve araştırma hastanelerindeki yüklenme olağanüstüdür. Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nde günlük poliklinik sayısı 4000 civarındadır. Numune Hastanesinde bu sayı iki misli kadardır. Ankara Hastanesi yine 6000’lere varmakta olup, böyle bir doluluk içerisinde eğitim ve araştırma hastanelerinin araştırma fonksiyonu sadece ismindeki araştırma sözünden ibaret kalmaktadır. O zaman ayırım baştan yapıl-

malıdır. Sağlık Bakanlığı içerisindeki eğitim ve araştırma hastaneleri, sağlık hizmetinin genel formatı içerisinde birinci basamak, ikinci basamak ve üçüncü basamak sağlık hizmeti vermektedir. Türkiye'deki temel sorunlardan bir tanesi hasta sevk zincirinin işlememesidir. Birinci basamakta çözümlenecek sorunlar ikinci basamağa, üçüncü basamağa geldiğinde, doğrudan bir emeklimiz reçete ile üçüncü basamağa gelip orayı meşgul ettiğinde, hem yönetim olarak hem düşünce insanları olarak, hem sistem, hem de döner sermaye olarak zor durumda kalmaktadır. Bunları kendi hastanelerimizde durup düşünüp, konuşamayacak durumdayız. Olağanüstü bir yüküklük mevcut ve bunun sonucunda da bir yenilik, ortaya bir reform koymaya çalıştığımızda aylar, yıllar almaktadır. Oysa ki bütün hastanelerde çalışan doktorlar 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi çalışmaktadırlar. Yine bütün devlet hastaneleri, Döner Sermaye Ek ödeme yönergesine tabi işlem yapmaktadırlar. Bu konuda eğitim ve araştırma hastaneleriyle genel hastaneler arasında bir fark yoktur. Bütün hastaneler ve bütün sağlık kurumları KİK'e bağlı olarak satın alma yapmaktadırlar. 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanun'una tabi olarak çalışmaktadırlar. Bunların hepsi bir araya geldiği zaman, Sağlık Bakanlığının da bu konuda özel bir düzenlemesi olmayınca, eğitim ve araştırma hastanelerinde araştırma işlemi sadece kişilerin kendi inisiyatiflerine ve kendi şevklerine kalmaktadır. Böyle olunca, bugünkü durum yine de Sağlık Bakanlığı açısından çok iyidir, çünkü Bakanlık hiçbir destek yapmamaktadır. Biraz önce sözü edilen Döner Sermaye ek ödemelerinde yapılan yayımların etkisi %10'dur, yani kişinin aldığı paranın içerisinde %10'dur. Bugünkü düzenlememiz içerisinde bu kadar paranın doktora ödenmesi mümkün değildir, çünkü tavana takılacaktır. Dolayısıyla eğitim araştırma hastaneleri Bütçe Uygulama talimatına,

Eğitim ve araştırma hastanelerinde eğer bir beklentisi yoksa ve tez yapmayacaksa bilim adamlarının herhangi bir araştırma yapmak gibi bir desteği, bir **motivasyonu yoktur. Bunun için düzenlemeler yapıp, bu konunun önünün açılması gerekmektedir.**

Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliğine tabidir. Birinci aşamada öncelikle yönetmeliklerin eğitim ve araştırma hastaneleri için değiştirilmesi gerekmektedir. Döner sermayeye dönülen günden beri Maliye Bakanlığı hastane masraflarının Döner Sermaye'den ödenmesi gibi bir düzenleme yapmıştır ve şu anda bütün hastane işleyişi Döner Sermaye'den karşılanmaktadır. Sadece doktorlarımızın maaşı ve özlük haklarına bağlı bazı ödemeler Genel Bütçe'den yapılmaktadır.

Hastane gelirlerinden gelen döner sermaye gelirleri nasıl dağılmaktadır? Son günlerde Maliye'nin %15'lik payı %1'e indirilmiştir. Gelen Döner Sermaye gelirinin %40'ı personele dağıtmakta, %40'ı ile de hastane masrafları karşılanmakta olup, telefon giderlerinden her türlü ilaca, yatağa, her türlü masraf Döner Sermaye'den yapılmaktadır. Bunun üstüne de Merkez Döner Sermaye'ye bir pay gönderilmektedir. Şu anda bunların içerisinde araştırmayla ilgili bir düzenleme yoktur. Sağlık Bakanlığı da Döner Sermaye dağıtımını ile ilgili düzenlemelerde bilimsel araştırma için bir fon düzenlemek için çalışmalar içerisinde. Her hastane kendi döner sermaye gelirini nasıl harcayacağını, bütçelendirmesini kendi yapmaktadır. Tabi ki kurallar dahilinde, ama, yapılacak bütçelendirmede sistemde bilimsel araştırma çerçevesi açılırsa, (209 sayılı kanunda olmasına rağmen döner sermaye yönergesi içerisinde böyle bir uygulama yok), Bakanlığın kendi içerisinde bir düzenlemeyle bilimsel araştırmalardan gelir elde edilmesi mümkün olacaktır. Bir de ilave düzenlemeler ile bunun araştırmacıya dönmesi sağlanmalıdır.

Eğitim ve araştırma hastaneleri, geri ödeme kurumlarından genel hastanelere kıyasla %10 daha fazla para almaktadır. Bu %10, eğitim ve araştırma hastanelerinin bir farklı boyutu olduğu için buraya gelen para eğitim ve araştırma fonu açıldığı zaman oraya aktarılabilir.

Sağlık Bakanlığı hastaneleri içerisindeki döner sermaye gelirlerinden herhangi bir sağlık işlemine mahsus, herhangi bir araştırmaya mahsus bir sigorta şirketine sigorta ödemesi yapılamaz. Böyle bir kapsam yoktur. Yani bir araştırma işleminde döner sermayeye sponsor para yatırırsa bile hastane sigorta işlemini yapamaz. Sigorta işleminin sponsor yapmak zorundadır. Hiçbir araştırma gideri, döner sermaye gelirlerinden ödenemez. Hasta multidisipliner bir hasta olup birçok alanda tedavi de görse araştırma çerçevesine, evrenine katıldı ise Geri Ödeme Kurumları ve Merkez Etik Kurul Yönetmeliğine göre devlet hiçbir şekilde bunun parasını ödeyemez. Hangi incelemelerin araştırma

kapsamı içerisinde olup hangilerinin olmadığı hakkında kesin bir sınır yoktur. Netice itibarıyla Sağlık Bakanlığı hastanelerinde, yapılan araştırma nedeniyle herhangi bir sponsor para yatıramaz. Bu para 'bağış' adı altında yatırabilir, bağış adı altında mal alınabilir. Araştırma sponsoru, araştırmacıya eğer 657'ye tabi devlet memuruysa üniversitelerdeki gibi %30 miktarı da yatıramaz. Bunlarla ilgili yasal düzenleme yapılabilir, 209 sayılı kanunda böyle bir madde varsa zaten yapılacak düzenleme, Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliğine bir madde koymak, Döner Sermaye Ek Yönergesine bir madde koymak ve bununla ilgili yapısal düzenlemeleri sağlamaktır. Üniversite örneğindeki gibi bir fon açılarak özellikle eğitim ve araştırma hastanelerinde tez yapan öğrencilerin bu fonu, projelerini koyduklarında başka bir sponora ihtiyaç kalmadan faydalanabilmeleri sağlanabilir. Bir de, araştırmacıların ödeme planlarında döner sermaye ek ödemesinde performans puanları vardır. Performans puanlarında da belirli bir tavan vardır. Bir düzenlemeyle kişilerin hizmet yaptıklarında aldıkları puanların yanısıra bir de bilimsel araştırma performans puanı düzenlenebilir ve şu anki tavan puan dışında ayrıca tavanlandırılabilir ve kişi yaptığı araştırmanın yanısıra çift gelir elde edebilir. Bu bütçelendirme, fon oluşturulması eğitim ve araştırma hastanelerindeki tez dışında araştırma yapacak olan kişiler için, şu anda en kestirme çıkış yolu olarak görünmektedir.

İlaç araştırmalarında şöyle bir olumsuzluk vardır. Sponsor araştırmacıya para ödeyememektedir. Yeni gelen sağlık sigortası içinde de bu araştırmaların sigortalanması mümkün görünmemektedir. Mevzuatla ilgili her türlü düzenlemeler yapılabilir. Eğitim ve Araştırma Hastanelerinde görev tanımları yeniden düzenlenerek herkesin oraya gelmesi önlendiğinde, rakamlar düşürüldüğünde bu araştırmalar daha da kolaylaşacaktır.

İlaç şirketlerinin bilimsel araştırmaları tam olarak finanse etmeleri ve bu yolun açılması için Bakanlığın da değişik teşvik yöntemleri, vergi düzenlemeleri olabilir.

Sonuç olarak, eğitim ve araştırma hastanelerinde eğer bir beklentisi yoksa ve tez yapmayacaksa bilim adamlarının herhangi bir araştırma yapmak gibi bir desteği, bir motivasyonu yoktur. Dolayısıyla eğitim ve araştırma hastaneleri bu açıdan çok zor bir durumdadırlar. Bunun için düzenlemeler yapıp, bu konunun önünün açılması gerekmektedir. Eğer tezler için de bir kolaylık getirilirse, daha ciddi, daha kapsamlı tezler yapılması mümkün olacaktır.

Bu yazıda, Eğitim Hastanelerinde ilaç araştırmalarının bütçe düzenlemeleri ile ilgili sorunları ele almak amacıyla davet edildiğim toplantıda ele aldığım konuları özetlemeyi amaçladım. Yaklaşık 16 yıldır çalışmakta olduğum Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesinde 9 yıldır başhekim yardımcısı, 8 yıldır klinik şefi ve yaklaşık 10 yıldır da etik kurul üyesi olarak görev yapıyordum. Aslında görüldüğü gibi üç şapka olmasına karşın yoğun olarak ilaç araştırmaları bütçeleri konusunda eğitim hastanesinde yönetici olarak karşılaştığımız sorunlara odaklanmak istiyordum. Çok kısaca Etik Kurul Üyesi olarak ya da bir Araştırıcı olarak Eğitim Hastanelerinde yaşanan sorunlara da değineceğim.

Toplantı süresince hemen hemen tüm konuşmacılar benzer bir tablo çerçevesinde konuşmalarını sürdürdüler. Bu tablo üniversite hastanelerinde (Hacettepe, Ankara Tıp ve Gazi Üniversitesi örneği sık sık verildi) araştırma bütçesinin dağılımı ile ilgili farklılıklardı. Sonuçta tüm kesintilerden sonra her 1000 YTL den 300-400 YTL'nin araştırıcıya ödendiği bildirildi. Bu ödemenin nasıl daha fazla artırılabilirdi, böylece araştırmacılara emeklerinin karşılıklarının nasıl verilebileceği tartışılırken, bu konuda Eğitim Hastanelerini temsilen ben herhangi bir ödeme tablosu koyamadım. Çünkü Eğitim Hastanelerinde araştırıcıya ödenecek miktar diye bir

Eğitim Hastanelerindeki İlaç Araştırmalarında Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Doç. Dr. Nesrin Dilbaz
Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi
Başhekim Yardımcısı 2. Psikiyatri Klinik Şefi

kalem bütçeye konulmamıştır. Sağlık Bakanlığına bağlı olan, adı istediği kadar Araştırma Hastanesi olarak geçsin, bütçe uygulama talimatında Araştırma Hastanesinde çalışan kişilere araştırma için ödenilecek para karşılığı bir madde mevcut değildir. Döner sermayede ilaç firmalarının ödemeyi taahhüt ettikleri araştırma karşılığı parayı ödemeleri için bir maddenin olmaması bu konuda Eğitim Hastaneleri ve burada görev yapan ve araştırma yapan hekimleri zor durumda bırakmaktadır. Sağlık Bakanlığına bağlı Eğitim Hastanelerinin hem sayısal hem de hizmet kalitesi açısından bir çok Üniversite hastanesi ile kıyaslanabilir olması (bazılarından daha iyi olması) hem de günlük tedavi başvurusunun fazla oluşu göz önüne alındığında klinik araştırma için çok uygun kurumlardır. Bu hastanelerde eğitim veren ve eğitim alan elemanların kalifiye oluşları ve hasta sayısının çokluğu, klinik araştırmaya dahil edilebilecek hasta sayısına çok hızlı ulaşılabilerece-

Yurt dışı veya yurt içi birçok ilaç firmasının araştırma için Eğitim Hastanesine doğrudan başvurularına karşın bir süre sonra yaptığınız hizmetin karşılığını alamamaya başladığınızda **motivasyon eksikliği** meydana gelmekte ve araştırmacılar yeni araştırmalarda yer almama eğilimi göstermektedir.

ğinin ve kaliteli araştırmalar sürdürülebileceğinin önemli bir kanıtıdır.

Yurt dışı veya yurt içi birçok ilaç firmasının araştırma için Eğitim Hastanesine doğrudan başvurularına karşın bir süre sonra yaptığımız hizmetin karşılığını alamamaya başladığınızda motivasyon eksikliği meydana gelmekte ve araştırmacılar yeni araştırmalarda yer almama eğilimi göstermektedir.

Başlangıçta üç şapka olduğundan söz ettim:

Şimdi çok kısaca Etik Kurul Üyesi olarak neler yaşıyoruz, ondan söz etmek isterim. Hastanemizin ilk Etik Kurulu resmi olarak çalışmaya başladığı günden beri yaklaşık 10 yıldır Etik Kurul üyesiyim. Dosyaların başvurusu konusunda baştan beri Eğitim Hastaneleri Etik kurulları ücret talep etmemektedir (Üniversitelerin hepsinde belli miktarda katkı payı var). Eğitim Hastanelerinde bu hizmet te-

çoğu hizmetlerimizde olduğu gibi karşılıksız olarak sürdürülmektedir.

Araştırmacı Olarak Ne Tür Sorunlar Yaşanmaktadır?

Araştırmacıya hiçbir ödeme yapılmadığı göz önüne alındığında:

- Öncelikle araştırmacının emeğinin karşılığını alamama,
- Hastaneye ödeme yapılmaması nedeniyle araştırma sırasında kullanılan telefon ve faks ücretlerinin ödenmesi gibi ciddi sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Bu Konuda Şu Ana Dek Yapılan Çözümler:

- Etik kurulun onaylaması ile araştırmacıya ödenecek para karşılığında ayniyata geçmek koşuluyla, kliniğin fiziksel donanımını iyileştirmek.
- Eğitimin kalitesini arttırmak adına bir madde ile de araştırmacıların kurslara ve/veya kongrelere katılımının sağlanması.

İlaç firmalarının kongre katılımlarını bir promosyon gibi görmesi nedeniyle bu katılımların medikal bölümler ya da eğitim bölümlerince finanse edilmemesi bu çözümü de zaman zaman olanaksız hale getirmektedir.

Sonuçta; hastaneye para yatmaması nedeniyle bizzat Eğitim Hastanesi, Sağlık Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı; araştırmacıya ödeme yapılmaması nedeniyle de araştırmacı çok ciddi zarara uğramaktadır. Uzun dönemde Eğitim Hastanesinde eğitimden sorumlu ekibin araştırmalara katılma konusunda isteğini kaybetmesi ülkeye giren araştırma sayısını da azaltmaktadır. Bir Klinik hastaneye ne kadar çok proje getirirse yani o işletmeyi ne kadar çok yurtdışına açar, ne kadar çok gelir kazandırırsa aslında o kadar çok artı değer alması gerekirken, bu hiçbir şekilde nakde dönmediği için de idari mekanizma tarafından da çok artı bir değer olarak görülmemektedir. Ülkemizde tüm kurumlarda bu konularda çok ciddi sıkıntıların var olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Üniversitelerin sıkıntılarıyla karşılaştırıldığında gerçekten Eğitim Hastanesinde araştırma yapmak için herhalde çok amatör, çok idealist ve umutlu olmak gerekmektedir.

Çalışmaların devamı sonunda, Maliye ve Sağlık Bakanlığının aralarında anlaşabileceğini ve bu kapsamda araştırma bütçelerinin Eğitim Hastanelerine de ödenebileceğini ve sonuçta daha fazla araştırma yapılabileceğini umut etmekteyiz.